

Klientens ställning och rättigheter inom socialvården

Social- och hälsovårdsministeriet
Helsingfors 2001

ISSN 1236-2123
ISBN 952-00-0893-4

Klientens ställning och rättigheter inom socialvården

Syftet med klientlagen är att främja klientmedverkan och klientens rätt till socialvård av god kvalitet samt att klienten och de anställda förbinder sig till det de gemensamt kommit överens om. Lagen innehåller de centrala rättsliga principer som gäller klienternas medbestämmande inom socialvården, bemötandet av dem samt deras rättsskydd. Lagen preciserar de grundläggande rättigheternas innehåll inom socialvården och definierar frågor i anslutning till datasekretess. Lagen tillämpas både på socialvård som ordnas av myndigheter och på socialvård som ordnas av privata.

Rätt till gott bemötande och socialvård av god kvalitet

En klient har rätt till gott bemötande och socialvård av god kvalitet utan diskriminering. Det här gäller såväl socialvård ordnad av myndighet som privat socialvård. Inom socialvården respekteras varje klients människovärde, självbestämmanderätt, övertygelse och integritet.

Klientens önskemål, åsikt, fördel, individuella behov samt modersmål och kulturella bakgrund beaktas inom socialvården. Socialvårdspersonalen klargör för klienten hans eller hennes rättigheter och förpliktelser samt olika alternativ och deras inverkan på klientens ställning. Särskild uppmärksamhet fästs vid ställningen och rättigheterna för äldre, utvecklingshämjade och minderåriga samt andra personer som behöver mycket vård och omsorg.

Vård- och serviceplaner

Klienten och arbetstagaren gör tillsammans upp en plan där man kommer överens om hur servicen, vården eller rehabiliteringen genomförs. Då beslut fattas är utgångspunkten att klientens fördel beaktas. Avsikten är att både klienten och arbetstagaren förbinder sig att följa planen.

Socialvård ordnad av kommunen grundar sig på beslut som myndigheten fattar. Privat socialvård baserar sig på ett skriftligt avtal mellan den som lämnar socialvård och klienten. I avtalet skrivs främst in servicens omfattning och villkor, dvs. båda parternas rättigheter och skyldigheter.

Barn och unga

Ett barns föräldrar eller andra vårdnadshavare har alltid det primära ansvaret för barnet.

Barnet skall höras och har rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller honom eller henne själv.

En minderårig klients önskemål och åsikt beaktas på det sätt som barnets ålder och utveckling förutsätter. Vid alla åtgärder som vidtas inom socialvården och som gäller minderåriga skall i första hand den minderåriges intresse beaktas. I vissa fall kan en minderårig klients fördel och rättigheter stå i strid med vårdnadshavarens fördel och rättigheter. I enskilda socialvårdsärenden kan domstol förordna en intressebevakare för den minderåriga, om det finns grundad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse.

En minderårig kan av vägande skäl förbjuda att upplysningar som gäller honom eller henne lämnas ut till vårdnadshavaren, om detta inte klart strider mot den minderåriges intresse.

Självbestämmanderätt

En klient har rätt att själv bestämma om sina egna angelägenheter i så stor utsträckning som det är möjligt. Syftet med självbestämmanderätten är att skydda individen mot andra människors och sammanslutningars ogrundade inblandning.

Det finns emellertid situationer där klienten själv inte förmår ge uttryck för sin vilja angående hur vården eller omsorgen skall ordnas. Sådana situationer förekommer t.ex. i vården av och omsorgen om äldre personer som lider av demenssyndrom, utvecklingshämjade, personer med rusmedelsproblem och

personer med psykiska problem. I sådana fall skall socialarbetaren höra både klienten och dennes lagliga företrädare eller anhöriga.

Klientens rätt att få information och skyldighet att lämna uppgifter

En klient har i regel rätt att ta del av handlingar som gäller klienten själv. Klienten är även själv skyldig att lämna de uppgifter som behövs vid ordnandet av socialvård. Klienten har rätt att få veta för vilket ändamål de uppgifter som han eller hon lämnar behövs, vilket användningsändamålet är, för vilka ändamål uppgifterna utlämnas samt i vilket personregister uppgifterna kommer att registreras.

Socialvårdsmyndighet kan utan hinder av skyldigheten att iaktta sekretess få sådana uppgifter och utredningar som väsentligt inverkar på klientförhållandet och som på grund av myndighetens lagstadgade uppgifter är nödvändiga för att behovet av vård av, omsorg om eller utbildning för klienten skall kunna utredas eller för att vården, omsorgen eller utbildningen skall kunna ordnas.

Klienten skall även upplysas om vilka uppgifter om honom eller henne som kan inhämtas oberoende av klientens samtycke. Klienten skall beredas tillfälle att ta del av uppgifter som inhämtats från andra källor och möjlighet att lämna en behövlig utredning i saken.

Sekretess och tystnadsplikt

Alla handlingar gällande en socialvårdsklient är sekretessbelagda. Ur en sekretessbelagd handling får uppgifter lämnas ut med klientens uttryckliga samtycke eller så som särskilt bestäms i lag.

Den som är anställd inom socialvården eller som innehar ett förtroendeuppdrag inom socialvården har tystnadsplikt. Detta betyder att den som ordnar socialvård samt den som är anställd hos denne eller som innehar ett förtroendeuppdrag i regel inte får förutomstående röja sekretessbelagda uppgifter utan klientens samtycke.

Om det är nödvändig för att vård av, omsorg om eller utbildning för klienten skall kunna ordnas, kan myndigheten eller den privata socialvårdsproducenten lämna ut uppgifter under vissa förutsättningar utan klientens samtycke. I specialfall kan uppgifter lämnas ut till bl.a. polis, domstol eller annan myndighet. Den som får uppgifterna har på motsvarande sätt tystnadsplikt.

Tolkning

Ifall socialvårdspersonalen inte behärskar det språk som klienten använder skall en tolk om möjligt skaffas. Om klienten på grund av en sinnesdefekt eller ett talfel inte kan göra sig förstådd skall tolkning ordnas.

Besvär rätt

I beslut som fattas inom socialvården kan ändring sökas främst med stöd av socialvårdslagen. Även i speciallagstiftningen angående socialvården finns bestämmelser om besvär rätt. En klient har alltid rätt att få ett skriftligt beslut. Till besluten fogas uppgifter om hur ändring söks. Socialombudsmannen ger klienten ytterligare upplysningar om hur ändring kan sökas. Klientlagen ändrar inte på besvär rätten.

Anmärkning

Klientlagen ger klienten, utöver de rättsskyddsmedel som redan står till klientens förfogande, en möjlighet att framställa anmärkning beträffande bemötandet inom socialvården. Anmärkningen skall besvaras inom skälig tid. En anmärkning utgör en möjlighet att förbättra situationen på ett smidigt sätt och inom rimlig tid. Framställandet av anmärkning inskränker inte på klientens rätt att söka ändring eller anföra klagan angående sin sak.

Socialombudsman

Varje kommun har en socialombudsman som verkar såväl inom den offentliga som den privata socialvården. Om en klient är missnöjd med den service eller det bemötande som han eller hon fått kan klienten be socialombudsmannen medla mellan personalen och klienten. Socialombudsmannen ger socialvårdsklienterna råd och bistår klienterna vid framställandet av anmärkningar. Socialombudsmannen följer hur klienternas rättigheter och ställning utvecklas i kommunen och avger årligen till kommunstyrelsen en redogörelse om detta.

Att stärka socialarbetet

Varje kommun skall till sitt förfogande ha tjänster som tillhandahålls av en tjänsteinnehavare som deltar i klientarbetet och har yrkesmässig behörighet som socialarbetare. Endast en socialarbetare med yrkesmässig behörighet har rätt att i brådskande fall besluta om vård oberoende av egen vilja och därtill anslutna andra åtgärder.

Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000), även kallad klientlagen, trädde i kraft den 1 januari 2001.

Denna broschyr finns på Internet: www.stm.fi, välj därefter publikationer.

Anvisningar för myndigheterna finns på Internet under adressen www.stm.fi/svenska/pao/kommuninfo/kommuninfo.htm och www.kuntaliitto.fi/svenska välj därefter infomaterial, cirkulär, oktober 2000

Klienterna får broschyren avgiftsfritt från socialbyrån och socialvårdens verksamhetsenheter. Broschyren finns på finska, svenska och engelska

Ytterligare uppgifter ges av:

Socialombudsmannen i hemkommunen:

Namn:

Adress:

Telefonnummer:

Länsstyrelsernas social- och hälsoavdelningar:

Länsstyrelsen i Södra Finlands län, tfn 020 516 121 (H:fors)

Länsstyrelsen i Västra Finlands län, tfn 020 517 161 (Vasa)

Länsstyrelsen i Östra Finlands län, tfn 020 516 161

Länsstyrelsen i Uleåborgs län, tfn 020 517 181

Länsstyrelsen i Lapplands län, tfn 020 517 171

Beställningar: Oy Edita Ab / kundtjänst PB 800, 00043 EDITA Tfn (09) 566 0266, fax (09) 566 0380 E-post: asiakaspalvelu@edita.fi

Social- och hälsovårdsministeriet / biblioteket
(under 100 exemplar) PB 33, 00023 STATSRÅDET Fax (09) 160 4126 E-post:
kirjasto.stm.@stm.vn.fi

Översättning: social- och hälsovårdsministeriet